

Зауважимо, що до багатьох англійських фразеологізмів загалом неможливо підібрати еквівалент в українській мові. Насамперед це стосується тих фразеологізмів, що позначають відсутні у нас реалії. При перекладі таких фразеологізмів застосовуються калькування та описовий переклад. Передусім це стосується прислів'їв: *better a witty fool than foolish wit* — “краще з розумним загубити, ніж з дурним знайти”, *he knocks boldly at the door who brings the good news* — “голосно стукає у двері той, хто приносить добру звістку”. Описовий переклад особливо часто використовується при перекладі термінології, що не допускає буквального перекладу: *cross the floor of the House* (парл.) — “перейти з однієї партії в іншу” [7].

Таким чином, проблема фразеологічної еквівалентності у теорії перекладу є доволі складною і комплексною, оскільки переклад фразеологічних одиниць, насамперед образних, зумовлює значні труднощі. А еквівалентність — ключовий елемент у теорії перекладу.

У цій статті ми розглянули різні прийоми перекладу при передачі англійської фразеології іншою мовою. Перекладач завжди повинен пам'ятати, що, оцінюючи тотожність фразеологічних одиниць мови оригіналу й мови перекладу, важливо враховувати таке поняття, як ступінь еквівалентності, оскільки знайти стовідсотково тотожний відповідник не завжди вдається. При цьому певних втрат не вдається уникнути, бо фразеологізми — це семантично цілісні й ускладнені одиниці, що належать до певних стилів мовлення, вони часто мають яскраво виражений національний характер і при перекладі їх зіставляються не лише дві мови, але й дві культури. І якщо в українській мові відсутній ідентичний образ, то перекладач повинен відшукати приблизну відповідність, прагнучи досягнути максимальної смислової й структурної близькості перекладу й оригіналу.

Отже, завдання перекладача при перекладі іноземної фразеології зводиться не лише до відшукування еквівалентних відповідників для передачі комунікативної установки відправника, але й до надання отримувачеві необхідних пояснень, якщо на шляху правильного сприйняття цілей спілкування постають міжкультурні відмінності.

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. — М., 1975.
2. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. — М., 1980.
3. Голсуорси Дж. Сага про Форсайтів. Власник. У зашморгу. Здаємо в оренду / Пер. з англ. О. Тереха. — К.: Дніпро, 1988.
4. Комиссаров В. Н. Лингвистика перевода. — М., 1980.
5. Комиссаров В. Н. Пособие по переводу с английского языка на русский. — М., 1965.
6. Комиссаров В. Н. Теория перевода. — М., Рыночная школа, 1990.
7. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. — М., 1986.
8. Кунин А. В. Англо-русский фразеологический словарь. — М., 1967.
9. Латышев Л. К. Курс перевода (эквивалентность перевода и способы ее достижения). — М., 1981.
10. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблема перевода. — М., 1976.
11. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. — М., 1974.
12. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. — М., 1983.
13. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. — М., 1973.

14. Шекспир В. Багато галасу з нічого / Пер. з англ. І. Стешенко. Твори в 6 т. — К.: Дніпро, 1984.
15. Dickens Ch. The Old Curiosity Shop. — Oxford University Press, 1998.
16. Galsworthy J. The Forsyte Saga. The Man of Property. To Let. — Wordsworth Edition Ltd., 2001.
17. Scott W. The Fortunes of Nigel. — Edinburgh University Press, 2004.
18. Shakespeare W. Much Edo about Nothing. — Washington Square Press.

ПРОБЛЕМА ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКВИВАЛЕНТНОСТИ В ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ ПЕРЕВОДА

Алена Зенина

Аннотация. В статье рассмотрена проблема эквивалентности перевода фразеологизмов с английского на украинский язык. Раскрыта сущность переводческой эквивалентности как основы коммуникативной равноценности текстов оригинала и перевода.

Ключевые слова: лингвистическая теория перевода, эквивалентность, фразеологическая единица, полный эквивалент, частичный эквивалент, выборочный эквивалент, калькирование.

THE PROBLEM OF PHRASEOLOGICAL EQUIVALENCE IN THE LINGUISTIC THEORY OF TRANSLATION

Alyona Zenina

Annotation. A problem of equivalence of phraseological units in the translation from English into Ukrainian is considered in the article. Article discloses the essence of translational equivalence as the bases of a communicative equivalence of texts of the original and translation.

Key words: linguistic theory of translation, equivalence, phraseological unit, complete equivalent, partial equivalent, selective equivalent, replication.

УДК

Неоніла Зайченко

кандидат філологічних наук,
професор кафедри іноземних мов НАОМА

Олена Бречак

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов НАОМА

Деякі проблеми перекладу в лінгводидактичному аспекті

Анотація. У статті розглядаються загальні питання перекладу як специфічного виду мовленнєвої комунікації; обґрунтовуються можливості використання навчального перекладу в процесі вивчення української мови іноземними студентами.

Ключові слова: навчальний переклад, лінгводидактика, українська мова як іноземна, перекладність, інтерференція.

У лінгводидактиці термін “переклад” уживається, принаймні, у двох значеннях: як *методичний прийом навчання* (тобто як один із засобів вивчення мови) і як *специфічний вид мовленнєвої діяльності*. У рамках практичного курсу української мови заняття перекладом мають обмежений (порівняно з навчанням майбутніх викладачів, тобто студентів-філологів) характер: мета таких занять — навчальна, а не професійна. До слова, навчальний переклад нерідко є важливою частиною програми вивчення іноземної мови в багатьох зарубіжних вищих навчальних закладах. Один з авторів даної розвідки свого часу мав нагоду, працюючи викладачем російської мови у Шведському університеті міста Турку (Фінляндія), вести заняття з навчального перекладу на всіх трьох рівнях навчання — “аппробатур”, “кум лауде аппробатур” і “лаудатур”, що приблизно відповідають початковому, просунутому і завершальному етапам навчання в Україні [1].

Слід наголосити також, що переклад є важливим засобом виявлення розходжень між мовами. У разі близькопоріднених мов іноді трапляється так, що зовнішня, формальна подібність не дає побачити семантичні, функціональні й стилеві відмінності, а, відтак, породжує помилкові асоціації, посилюючи інтерференцію. А часом на тлі домінуючих рис подібності студент не помічає й не відчуває відмінностей між рідною та українською мовами.

Правильне, цілеспрямоване й доцільне використання перекладу допомагає викладачеві коригувати випадкові й помилкові висновки студентів щодо ступеня близькості споріднених мов. При навчанні близькопорідненої мови особливо великого значення набувають дані контрактивного зіставлення, коли увага акцентується перш за все на відмінностях, на суттєвих розходженнях між рідною (українською, російською, чеською, болгарською і под.) мовою і цільовою мовою.

Пор.: укр. *Хто* цей юнак? болг. *Кой* е тази младети?
Хто ця дівчина? *Коя* е тази девойка?
Хто ці люди? *Кои* са тези хора?

За допомогою такого порівняння студенти мають усвідомити й запам’ятати, що в українській мові, на відміну від болгарської, питальний займенник *хто?* не узгоджується в роді і числі з іменниками, з якими він поєднується.

Отже, в навчанні української мови як іноземної переклад розглядається не як самоціль, а як один із засобів оволодіння іноземним мовленням. У цій своїй якості він тісно пов’язаний з творчим, проблемним принципом навчання української мови як іноземної. Порівнюючи одиниці рідної й української мов, студенти усвідомлюють, що часом дуже важко виразити правильно і в усій повноті засобами однієї мови те, що вже виражено раніше засобами іншої мови [2], а оволодіти українським мовленням означає увійти в інше мовне і культурне середовище.

Специфічність навчального перекладу як засобу розвитку навичок мовлення полягає в експліцитному (явному) зіставленні фактів української та рідної мов, оскільки перекладацька діяльність спирається на чітке усвідомлення учнями тотожних явищ і відмінностей в цих мовах.

Порівнюючи, наприклад, свій варіант перекладу і добре відредагований (йдеться про тексти, а не окремі відповідники), студенти шукають свої помилки (лексичні, граматичні, стилістичні), пояснюють самі (на просунутому й завершальному етапах) або ж з допомогою викладача причини помилок, в тому числі: а) які викликані міжмовними паралелями; б) поганим чи недостатнім засвоєнням певного матеріалу української мови. До речі, переклад з рідної на українську слід давати на просунутому етапі, а на початковому — практикувати переклад на рідну мову. До цього треба додати, що іноземний студент використовує переклад також для відтворення *своїх* думки засобами мови, що вивчається. Така ситуація виникає, коли студент, наприклад, має написати твір (хай і невеличкий) українською мовою (“Мое рідне місто”). Якщо студент хоче виявити творче начало, а не послуговуватися лише завченими фразами і зразком тексту в підручнику, помилки в його тексті дають можливість зрозуміти їх причину і в подальшому уникати помилок, викликаних впливом рідної мови.

Мислення на чужій (іноземній) мові характеризується не тільки тим, що воно уреальнюється за допомогою інших понять, але й тим, що ми називаємо іншою формою мислення, іншим перебігом думки.

Поляк запитає “*He pani ma lat?*” (букв. Скільки ви (пані) маєте років?); німець — “*Wie alt sind sil?*” (Як старі ви є?); українець — “Скільки вам років?”. Німецький лікар звертається до пацієнта “*Was fehlt Ihnen?*” (Що вам почувается?), російський — “*На что жалуетесь?*”, польський — “*Co panu (pani) dolega?*” (Що вас непокоїть?). Ці приклади засвідчують, що переклад є завжди приблизною передачею смислу, зокрема, в стереотипних ситуаціях мовлення, оскільки ідентичних слів (з т.з. семантичними ознаками) навіть при повній адекватності значень бракує. Найчастіше в таких ситуаціях методисти радять завчати іншомовні вирази, не вдаючись до послівного перекладу. Хоча маємо приклади, коли певна частина студентів краще опановує цей матеріал, якщо перекладає конструкцію цільової мови рідною мовою і знову “одягає” її словами мови, що вивчається.

У зв’язку з цим варто зазначити, що не завжди доцільно звертатись до перекладу. У багатьох випадках це призводить до того, що висловлювання студентів українською мовою являють собою кальки з рідної мови. Це стосується мовних стереотипних формул мовлення, котрі пов’язані з національно-культурною специфікою — приміром, привітання, вираження співчуття і под., які можуть суттєво різнитися і за формою, і за змістом (наприклад, українське “Вітаю” — дієслівна форма, англійське “*Congratulation*” — іменник).

Пор.: рос. “С легким паром!” укр.: “Будь здоров, помившись!”, які в багатьох культурах взагалі не вживаються в ситуації після відвідування лазні чи душу. Такого ж плану традиція привітання після обідньої пере-

рви у чехів “Dobré odpoledné!”; у німців “Nach Wiederhoren!” (прошання після закінчення телефонної розмови, букв.: *до наступного разу, коли ми будемо слухати одне одного). В одній з африканських мов є спеціальна формула привітання тих, хто сидить, в українській-російській, тих, хто працює: “Бог в поміч!”, “Бог в помощь!”.

Подібного типу вирази слід представити в іншомовній аудиторії як оригінальний спосіб вираження почуттів, емоцій, реакцій в українській мові, котрий може не мати відповідників в інших мовах. Певна річ, знання особливостей рідної мови студентів викладачеві потрібні не для постійного використання їх на заняттях чи демонстрації свого знання рідної мови студентів. Ці особливості повинні визначати послідовність розташування навчального матеріалу в підручниках, обсяг і характер вправ, допомагати викладачеві зрозуміти причини й джерела помилок і знаходити шляхи подолання чи попередження їх.

Використання перекладу є одним з ефективних і економічних засобів семантизації слова, передусім, з абстрактним значенням. Слід, проте, взяти до уваги, що переклад забезпечує в першу чергу семантизацію *абсолютної* цінності слова, тобто його лексичне поняття. Між тим, дистрибутивні властивості слова, його сполучуваність можуть не збігатися. Крім того, переклад часто викликає інтерференцію, оскільки об'єм значення українського слова і його відповідника в рідній мові теж нерідко не збігаються. У зв'язку з цим, якщо переклад використовується в семантизації слів, котрі потрібні для продуктивних видів мовлення (говоріння й розуміння), то він має супроводжуватися необхідними відомостями про інші значення цього слова. Нехтування цими вимогами призводить до анекдотичних словосполучень типу “духовне утримання мистецтва”. Саме так китайський аспірант з допомогою, щоправда, комп'ютера переклав на українську “духовное содержание искусства”.

Найширше переклад може застосовуватися для одноразового тлумачення, коли, наприклад, читається новий текст. При цьому можливі такі варіанти: а) переклад одним словом; б) переклад за допомогою кількох слів (значення українського слова ширше за значення рідного слова); в) переклад з додатковим поясненням (значення українського слова є вужчим порівняно з рідним словом).

Навчальний переклад є дієвим ефективним засобом виявлення безеквівалентної та фонової лексики. Особливо важливою є фонова лексики, оскільки наявність спільних за звучанням слів у слов'янських мовах породжує у студентів хибні уявлення про більшу, ніж насправді, близькість. Аналізуючи переклад словосполучень з такого роду лексичними одиницями, можна показати, що вони часто різняться за семантичним об'ємом, стилістичними відтінками, сполучуваністю тощо.

Переклад також ілюструє розходження в семантичних об'ємах двох слів, що тягне за собою й інші розходження в синонімічних й антонімічних рядах, у можливостях переносного вживання, в асоціативних значеннях.

Таким чином, переклад як своєрідний акт комунікації може і повинен відігравати важливу роль у навчанні мови. Будь-яке зіставлення двох мов (від рідної до цільової чи навпаки) передбачає також дослідження їх перекладності. Переклад є таким засобом, котрий досить легко застосовується і піддається контролю викладача при зіставленні лексики, фразеології, граматики іноземної мови з рідною. Варто, проте, наголосити ще раз, що корисним і навіть необхідним є таке зіставлення, при якому предметом порівняння виступають не самі елементи рідної мови і мови, що вивчається, а функціональне навантаження цих елементів, особливо ж тих, котрі служать для вираження певних комунікативних намірів.

Переклад за умови його грамотного використання в навчальному процесі є безумовно ефективним засобом навчання і вдосконалення володіння мовою. Це стосується як розвитку мовної і комунікативної компетенції іноземних студентів, так і вирішення загальноосвітніх завдань. Використання перекладу додатково мотивує навчальну діяльність учнів, розширює дидактичні можливості викладача. Серед нагальних завдань, що потребують вирішення, можна назвати такі:

- опрацювання конкретних методик і засобів його використання в навчанні української мови як іноземної;
- створення спеціальних посібників і комплексу вправ з урахуванням профілю навчання;
- удосконалення програмного забезпечення;
- диференціація навчального перекладу за формами, етапами та профілями навчання.

1. *Зайченко Н. Ф.* Место и роль ученого перевода в процессе обучения русскому языку // Методика обучения студентов-иностранцев / Вып.4: Вестн. Киев. ун-та. — 1980. — С. 19–28.
2. *Швейцар А. Д.* Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты. — М.: Наука, 1988. — С. 19.

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА В ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОМ АСПЕКТЕ

Неонила Заченко, Елена Бречак

Аннотация. В статье рассматриваются общие проблемы перевода как специфического вида речевой коммуникации. Обосновывается эффективность учебного перевода в процессе изучения украинского языка иностранными студентами

Ключевые слова: учебный перевод, лингводидактика, украинский язык как иностранный, переводимость, интерференция.

LINGUISTIC AND DIDACTIC ASPECTS OF TRANSLATION

Neonila Zhaichenko Olena Brechak

Annotation. The article examines common aspects of translation as a specific type of linguistic communication and substantiates effectiveness of translation exercises as part of the Ukrainian language learning by foreigners.

Key words: learning transfer, linguadidactics Ukrainian as a foreign language, translatable, interference.